

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

9-maxsus
son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/9 (5) - 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdulkaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Raupov Xolmamat Rashidovich, Xaitova Olmaxon Saidovna</i> O'ZBEKISTONDA KON-METALLURGIYA SOHASI TARAQQIYOTIDA BERUNIY ILMIY METODOLOGIYASINING O'RNI	13-19
<i>Muminov Ulmas Ravshanqulovich</i> QADIMGI TURKIYLARDA DAVLATCHILIK AN'ANALARI	20-30
<i>Azamatova Gulmira Bayirbekovna</i> MEHNAT MIGRATSIYASINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARI: XALQARO STANDARTLAR VA MILLIY QONUNCHILIK	31-37
<i>Absalom Ziyadullayevich Xujanazarov</i> YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA SURXONDARYO VILOYATIDA SOG'LIQNI SAQLASH SOHASIDAGI O'ZGARISHLAR	38-43
<i>Allamuratov Shuxrat Ashurovich</i> BUXORO AMIRLIGINING ICHKI SAVDO-TRANZIT ALOQALARIDA AMUDARYO SUV YO'LINING O'RNI	44-49
<i>Sabirov Mansurbek</i> AMUDARYO SOHILI BO'YLAB XALQARO KARVON YO'LIDA RIVOJLANGAN O'RTA ASR VA SHAHARLARI SAHIFASI	50-53
<i>Matnazarova Mohira Uktamovna</i> KO'CHMANCHI CHORVADORLAR CHORVACHILIK XO'JALIGINING SHAKLLANISH OMILLARI	54-59
<i>Shukurillayev Yunus Asrorovich</i> BUXORO AMIRLIGIDA HARBIY UNVON VA MANSABLARGA TAYINLANISHIGA OID HUIJATLAR TAHLILI (QO'SHBEGI DEVONXONASI ARXIVI HUIJATLARI ASOSIDA).....	60-67
<i>Esanova Nilufar</i> O'ZBEKISTONDA XALQARO MUNOSABATLARNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA ULARNING SANOAT RIVOJLANISHIDAGI BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI	68-73
<i>Jumayev Abdumo'min Fayziyevich</i> IBN SINONING ASH-SHIFO ASARINING ISLOM VA YEVIROPA FALSAFASIGA TA'SIRI	74-82
<i>Pardaxol Normamatova Ochildiyevna</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA SURXONDARYO VILOYATINING SOG'LIQNI SAQLASH SOHASIDAGI XALQARO HAMKORLIGI	83-87
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> O'ZBEK OLIMALARINING XALQARO ILM-FAN, MADANIYAT RIVOJIGA HAMDA FAN VA TEXNIKA TARAQQIYOTIGA QO'SHGAN HISSALARI	88-94
<i>Джаббарова Юлдуз Джуманиязовна</i> РОЛЬ ИСТОРИИ МЕДИЦИНЫ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ БУДУЩИХ ВРАЧЕЙ В МЕДИЦИНСКИХ ВУЗАХ УЗБЕКИСТАНА	95-100
<i>Tuyev Fazliddin Erkinovich</i> 2009–2011-YILLARDA BUXORO, SAMARQAND, NAVOIY SANOATIDA O'SISH VA XALQARO HAMKORLIK DINAMIKASI	101-104

<i>Жураева Камола Сайфиддиновна</i> КАСПИЙСКИЙ РЕГИОН ВО ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ УЗБЕКИСТАНА	105-109
<i>Abdujabborov Kamoliddin</i> QADIMGI BAQTRIYA VA AVESTO JAMIYATI DAVRI QISQACHA TAHLILI	110-115
<i>Mamanov Abdurahim Abduhakimovich</i> TEMURIYLAR VA ULARDAN KEYINGI SULOLALAR DAVRIDA DINIY HOKIMIYATNING KUCHAYISHI (SABABLAR VA NATIJALAR)	116-122
<i>Xolmatov Shukurillo Ziyoviddin o'g'li</i> INGLIZ TILLI TADQIQOTLARDA ILK O'RTA ASRLAR MARKAZIY OSIYO TARIXINING O'RGANISH BOSQICHLARI	123-128
<i>Djurayev Baxtiyor Rajaboyevich</i> O'ZBEKISTON IJTIMOIIY-IQTISODIY HAYOTIDA AYOLLARNING O'RNI VA GENDER TENGLIGI MASALALARI (TARIXIY-IJTIMOIIY TAHLIL 1991-2025-YY)	129-136
<i>Matyayqbov Toyirjon Sultanbayevich</i> JANUBIY OROLBO'YI HUDUDIDA NEOLIT DAVRI KULOLCHILIGIGA DOIR BA'ZI CHIZGILAR	137-140

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Султанова Дина Файзрахмановна</i> ОБЩЕНАУЧНАЯ МЕТОДОЛОГИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО ИНСТИТУЦИОНАЛИЗМА В РАЗВИТИИ ЭКОНОМИКИ ОТРАСЛИ КОНЕВОДСТВА НА ТЕРРИТОРИИ СОВРЕМЕННОГО УЗБЕКИСТАНА	141-153
<i>Shodmonov Abduvohid Farxod o'g'li</i> O'ZBEKISTON TARIXIY YODGORLIKLARINI RAQAMLI TURIZM ORQALI SAQLASH VA RIVOJLANTIRISH	154-157

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Otamuratov Sarvar</i> YOSHLARGA OID DAVLAT SIYOSATI: XALQARO TAJRIBA ASOSIDA YANGI TASHABBUSLAR VA QONUNGA TAKLIF ETILAYOTGAN MUHIM QO'SHIMCHALAR	158-164
<i>Tashanov Abduxoliq</i> BUZG'UNCHI G'OYA VA BUZG'UNCHI FAOLIYATNING SHAKLLANISHIDA SALBIY TARBIYA VA ATROF-MUHIT TA'SIRI	165-171
<i>Raxmatova Xolidaxon Xolikovna</i> XOJA AHROR VALIY MUROSAGA OID QARASHLARINING FALSAFIY MOHIYATI	172-178
<i>O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna</i> ABDULXAMID SULAYMON O'G'LI CHO'LPONNING BADIY-ESTETIK MEROSI	179-183
<i>Yazdonov Ulug'bek Tashmurotovich</i> TA'LIM VA TARBIYA – JAMIYATNI MA'NAVIY-MADANIY DEFORMATSIYALASHUVDAN SAQLOVCHI OMILDIR	184-189
<i>Абдуллаева Махбуба Нуруллаевна, Жалалова Гулбахор Одилжоновна</i> КОГНИТИВНЫЕ ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ НАУКИ В IX – XII ВЕКАХ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	190-197

<i>Rasulov Hakim Mamanovich</i> DAVLAT VA JAMIYAT O'ZARO ALOQADORLIGINING SIYOSIY-INSTITSIONAL TAHLILI	198-201
<i>Azamova Sitora Ayonovna</i> O'ZBEKISTON ZAMINIDA EKOLOGIK MADANIYATNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	202-206
<i>Xolmirzaev Xurshid Nakibillaevich</i> FUTUROLOGIK TAFAKKURDA SUN'IY INTELEKTNING NAMOYON BO'LISHI	207-212
<i>Namazova Yulduz Muzaffarovna</i> RAQAMLI SIVILIZATSIYA SHAROITIDA MILLIY TA'LIMNING STRUKTURAVIY-FUNKSIONAL JIHATLARI	213-217
<i>Abdurazoqov Gulmurod Musurmonqulovich</i> MAFKURAVIY OMILLARNING YOSHLAR KAMOLOTIGA TA'SIRI NAMOYON BO'LISHINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	218-224
<i>Tojibayev Baxromjon Turabayevich</i> "PREKARIAT" TUSHUNCHASINING GENEZISI: ETIMOLOGIYA, FALSAFIY-IJTIMOYIY ANGLASH	225-229
<i>Tursunova Laylo Ergashevna</i> TILAB MAHMUDOVNING ADABIY ESTETIK QARASHLARINING SHAKLLANISH BOSQICHLARI	230-235
<i>Филиппов Ольгерд Александрович</i> ГУМАНИСТИЧЕСКАЯ ТРАДИЦИЯ В ЭПОХУ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ОБЩЕСТВА	236-244
<i>Chorieva Madina Aliyevna</i> INKLYUZIV TAFAKKUR — JAMIYATNING BARQAROR RIVOJLANISHINING FALSAFIY ASOSI	245-249
<i>Zakirova Nigora Xalmaxammatovna</i> AXBOROT MAKONIDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH JARAYONINI RIVOJLANTIRISHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNI HAL ETISH IMKONIYATI	250-254
<i>Primov Baxriddin Abdiraxmonovich</i> AXBOROT IMPERIALIZMI TAHDIDLARI	255-261
<i>Karimov Zafarbek Ataboyevich</i> TA'LIM TIZIMINI SOTSIOLOGIK-FALSAFIY TAHLIL QILISHDA GUMANITAR YONDASHUVLAR	262-267
<i>O'razov Bobir Baxtiyorovich</i> IJTIMOIY DAVLAT HAQIDAGI G'ARBONA QARASHLAR: FALSAFIY-ILMIY TAHLIL	268-272
<i>Shaydullayev Normamat Sherkuziyevich</i> RAQAMLASHGAN JAMIYAT SHAROITIDA INSON QADRI VA ONG EVOLYUTSIYASI	273-278
<i>Tursunova Olmos Fayziyevna</i> YOSHLAR HUQUQIY ONGI VA MADANIYATINI YUKSALTIRISHNING MA'NAVIY TARBIYA JARAYONIDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI	279-284
<i>Turaeva Sanobar Khalimovna</i> EASTERN EDUCATION - THE IMPORTANCE OF UPBRINGING IN THE FORMATION OF HUMAN QUALITIES IN YOUNG PEOPLE	285-287

<i>Jo'rayev Akram Namozovich</i> EKSTREMIZM G'OYALARIGA QARSHI KURASHDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH MEXANIZMLARINING PSIXOLOGIK VA FALSAFIY ASOSLARI	288-291
<i>Taylyakova Feruzahon Sultanovna</i> GLOBALLASHUV - MA'NAVIYATNI ANGLASH OMILI	292-296
<i>Toxirov Abdumalik Ashurali o'g'li</i> MAHALLA VA OILADA YOSHLAR AXLOQINI ME'YORLASHTIRISHNING IJTIMOIY-FALSAFIY ASOSLARI	297-302
<i>Sherboboyev Muxriddin, Javlonbek Hafizullayev</i> KARL POPPERNING BILISH FALSAFASIGA OID QARASHLARI	303-307
<i>Nasriddinov Faxriddin Xalmamatovich</i> AXBOROT VA AXBOROT TIZIMLARINING FALSAFIY TAHLILI	308-314
<i>Ochilov Husan</i> MILLIY AN'ANA VA MODERNIZATSIYA UYG'UNLIGINING FALSAFIY TAHLILI	315-321
<i>Madaminov Nasimjon</i> MILLIY MUSIQIY MEROS ASOSIDA YOSHLARNING ESTETIK DIDI VA TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHNING FALSAFIY JIHATLARI	322-326
<i>Xolmirzayeva Jumagul Xamdamovna</i> MEHNAT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH SOHADAGI XORIJIY TAJRIBALAR	327-331
10.00.00 - FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Narmuratov Zayniddin Radjabovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI SCIENCE/ILM KONSEPTLI FRAZELOGIK BIRLIKLARNING LINGOMADANIY XUSUSIYATLARI	332-337
<i>Payzibayeva Madinaxon Sobirjon qizi</i> INGLIZ XALQ ERTAKLARI OBRAZLARINING BADIY XUSUSIYATLARI VA ULARNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	338-342
<i>Axmedov Anvar Botirovich</i> NEMIS TILI TIZIMIDA O'ZLASHMA NEOLOGIZMLARNING ROD KATEGORIYASIGA EGA BO'LISH MASALASI	343-347
<i>Djabbarova Shoirra Baltayevna</i> ETNOGRAFIK REALIYALARNING LINGVISTIK XUSUSIYATI	348-351
<i>Genjemuratov Yaqipbek Baxriyatovich</i> FELETONNING JANR SIFATIDA ANIQLASH MUAMMOLARI	352-355
<i>Tadjiyeva Mastura Fayzullayevna</i> INGLIZ MAQOLLARIDA "LOVE" KONSEPTINING VOQELANISHI	356-360
<i>Qurbonova Gulnoza Abduholiq qizi</i> GIDRONIMLARINING STRUKTUR-SEMANIK TAHLILINING XUSUSIYATLARI	361-364
<i>Ayimbetova Shiyrin Jabbar qizi</i> BOLALAR ADABIYOTINING POETIK-FUNKSIONAL XUSUSIYATLARI: YOSH PSIXOLOGIYASI, DIDAKTIKA, AKSILOGIYA	365-371
<i>Ruziyeva Nasiba Kenjayevna</i> O'ZBEK TILIDAGI IBORALARNING SEMANTIK XUSUSIYATLARI VA FRANSUZ TILIGA TARJIMASI	372-375

<i>Бабаева Зарина Сайфуллаевна, Фёдорова Арина Максимовна</i> ГЕЙМИФИКАЦИЯ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА	376-385
<i>Xushmatatova Aminaxon</i> LINGUOCULTURAL FEATURES OF SPEECH INTENTION IN THE DISCOURSE OF ENGLISH AND UZBEK DRAMATIC WORKS	386-392
<i>Saparniyazova Sarbinaz Baxtiyarovna</i> THE INFLUENCE OF CONTEXTUAL FACTORS ON THE PERCEPTION OF THE PRAGMATICS OF APOLOGY IN ENGLISH AND UZBEK	393-397
<i>Adxamova Shirin Farhodjon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA EMOTSIONAL HOLATNI IFODALOVCHI KOLLOKATSIYALARNING QIYOSIY TADQIQI	398-401
<i>Машарипова Валентина</i> ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЙ АНАЛИЗ ВЕРБАЛИЗАЦИИ ПАРАЛИНГВИСТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ В ПОРТРЕТНЫХ ОПИСАНИЯХ В АНГЛИЙСКИХ И РУССКИХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТЕКСТАХ	402-405
<i>Abduqahhorova Gulnoza Abduvahobovna</i> RUS VA O'ZBEK TILLARIDAGI IQTISODIY ANGLISIZMLARNING SINTAKTIK XUSUSIYATLARI	406-411
<i>Raxmonova Yulduz Xusanovna</i> ADABIY ASARLARDA IJTIMOY FOJIAVIYLIKNING ESTETIK TALQINI	412-417
<i>Ayimbetova Damekhan Maksetbay qizi</i> ADABIYOTDA ANIMALISTIK JANR VA RAMZIY OBRAZLAR BO'YICHA OLIV BORILGAN ILMIY TADQIQOTLAR	418-427
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Фазилов Фарход Маратович</i> УГОЛОВНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ДИПФЕЙКОВ: ОПЫТ УЗБЕКИСТАНА	428-439
<i>Zokirov Sherzod Ilxom o'g'li</i> FUQAROLAR MUHOJAJATLARI BILAN ISHLASH BO'YICHA SHET EL DAVLATLARI TAJRIBASI: QIYOSIY-HUQUQIY TAHLIL	440-448
<i>Rakhmonov Tolib</i> ISSUES OF DETERMINING THE CIVIL LEGAL STATUS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN UZBEKISTAN	449-454
<i>Sobitxonov Joxongir Zunnurxon o'g'li</i> ISLIM BANKLARI FAOLIYATIDA "FATVO SHOPPING" AMALIYOTI VA UNING OLDINI OLISH BO'YICHA HUQUQIY MEKANIZMLAR	455-462
<i>Mamatmurodov Farrux Farhod o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA SUKUKNI RIVOJLANTIRISH: HUQUQIY ISLOHOTLAR, INFRAUZILMA, MUAMMOLAR VA IMKONIYATLAR	463-472
<i>Юнусов Достонбек Анваржон угли</i> ПОНЯТИЕ И ОСНОВНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ ПРАВОВОГО РЕЖИМА ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	473-481

<i>Uteniyazov Keulimjay Kuanishbayevich</i> JINOYAT PROTSESSIDA AYBLOV FUNKSIYASINI AMALGA OSHIRUVCHI SUBYEKTLARNING HUQUQIY MAQOMIGA OID MUAMMO VA YECHIMLAR	482-489
<i>Xidirov G'anisher Tojimurodovich</i> TEZKOR-QIDIRUV FAOLIYATI USTIDAN SUD NAZORATINING QIYOSIY-HUQUQIY TAHLILI	490-499
<i>Vaxronov Ravshan Rashid o'g'li</i> SUN'IY INTELLEKT VA INSON HUQUQLARI: NAZARIY VA HUQUQIY ASOSLAR	500-504
<i>Усмонов Малик</i> ОТСЛЕЖИВАНИЕ И ЗАМОРАЖИВАНИЕ НЕЗАКОННО ПОЛУЧЕННЫХ АКТИВОВ: СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ПОДХОДОВ	505-510
<i>Abdusatarov Jaloliddin Sharafutdin o'g'li</i> RAQAMLI AKTIVLAR BILAN BOG'LIQ NIZOLARNI HAL QILISHNING MUQOBIL USULLARI	511-517
<i>Islomqulova Shohsanam Vahobjon qizi</i> TIBBIYOT XODIMINING KASBIY JAVOBGARLIGINI SUG'URTALASHDA SUG'URTA TOVONI, SUG'URTA PULI VA SUG'URTA MUKOFOTI TUSHUNCHALARINING MOHIYATI	518-524
<i>Ibodullo Xayrullo Jaxongir o'g'li</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VA XORIJIY DAVLATLAR SUDYALARINING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY MAQOMI	525-530
13.00.00 - PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Xolmatova Ziroatxon Anvarovna</i> BO'LG'USI PEDAGOGLARDA NOSTANDART TESTLARNI TUZISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA XORIJ TAJRIBASI	531-534
<i>Mamajonova Gulnoza Karimovna</i> AXLOQIY VA ESTETIK TARBIYA INTEGRATSIYASINING PEDAGOGIK ASOSLARI	535-539
<i>Gulomova Komila Maxamatjanovna</i> TA'LIMDA FAOL O'QITISH METODLARINING SAMARADORLIGI: TAJRIBA VA TAHLIL	540-544
<i>Berdiyeva Nilufar Berdiyeva qizi</i> BO'LAJAK MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI TARBIYACHI -PEDAGOGLARINING IJODIY KOMPETENSIYALARINI INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARI	545-549
<i>Фадлиева Амина Ильхамовна</i> ГУМАНИСТИЧЕСКАЯ ПЕДАГОГИКА КАРЛА РОДЖЕРСА И ЕЁ ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ	550-556
<i>Rajabov Eldor Erkinovich</i> THE ROLE OF PEER REVIEW TO IMPROVE WRITING EFFECTIVELY AMONG EFL STUDENTS	557-561
<i>Jumagulova Aziza Abduljalil qizi</i> BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK BOSQICHIDAGI DZYUDOCHILARNING JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI JISMONIY TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISH USLUBIYATI	562-573

<i>Toshnazarova Mohinur O'sarali qizi</i> “MOTIVATSION YONDASHUV” HAMDA “KREATIV FIKRLASH” TUSHUNCHALARINING MAZMUN VA MOHIYATI	574-578
<i>Maxmudova Nigoraxon Boyqo'zi qizi</i> BO'LAJAK CHET TILI O'QITUVCHILARINI KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA PRAGMATIK MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI	579-585
<i>Hamroyeva Robiya Sherali qizi</i> KELAJAK PEDAGOGLARINING TANQIDIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR	586-591
<i>Tug'anboyeva Zamiraxon Shuxratbek qizi</i> TALABA KURASHCHI QIZLARNING KUCH CHIDAMLILIGINI MAXSUS MASHQLAR ORQALI OSHIRISH METODIKASI	592-598
<i>Sadritdinova Dinora A'zamjon qizi</i> WEB ILOVALARNI LOYIHALASHGA OID KOMPETENTLIK VA UNI RIVOJLANTIRISH	599-602
<i>Солохиддинова Фазилатхон Мухиддин кизи</i> ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ УСВОЕНИЯ ГРАММАТИЧЕСКИХ ПОНЯТИЙ	603-611
<i>Ниязова Регина Рустамовна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ КАДРОВ В ОБЛАСТИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА	612-615

Received: 2 October 2025
Accepted: 15 October 2025
Published: 25 October 2025

Article / Original Paper

THE NEGATIVE INFLUENCE OF UPBRINGING AND THE ENVIRONMENT ON THE FORMATION OF DISRUPTIVE IDEAS AND DISRUPTIVE ACTIVITIES

Tashanov Abduxoliq

Professor of the Department of Social Sciences,
Tashkent University of Economics and Technology,
Doctor of Philosophical Sciences. (DSc)

Abstract. This article examines the nature of destructive ideas and destructive activities, the negative influence of upbringing and the environment on their formation. The possibilities of the micro and macro environment, including educational institutions, labor collectives, mass media, and spiritual educational institutions, were studied to prevent young people from falling under destructive influences. Also, the important principles of the process of developing human consciousness, his way of thinking, feelings, and aspirations of the spiritual environment are substantiated.

Keywords: human, environment, microenvironment, macroenvironment, educational institutions, labor collectives, mass media, institutions of spiritual education, human consciousness, way of thinking, feelings, principles.

BUZG'UNCHI G'OYA VA BUZG'UNCHI FAOLIYATNING SHAKLLANISHIDA SALBIY TARBIYA VA ATROF-MUHIT TA'SIRI

Abduxoliq Tashanov

Toshkent iqtisodiyot va texnologiyalar universiteti
Ijtimoiy fanlar kafedrasida professori,
f.f.d. (DSc)

Annotatsiya. Ushbu maqolada buzg'unchi g'oya va buzg'unchi faoliyatning mohiyati, ularning shakllanishida salbiy tarbiya va atrof-muhit ta'siri o'rganilgan. Yoshlarning buzg'unchi ta'sirlarga tushib qolishi oldini olishda mikro va makro muhit, jumladan, ta'lim muassasalari, mehnat jamoalari, ommaviy axborot vositalari, ma'naviy tarbiya maskanlarining imkoniyatlari o'rganilgan. Shuningdek, ma'naviy muhitning inson ongini, uning fikrlash tarzini, his-tuyg'ulari va intilishlarini rivojlantirish jarayonining muhim tamoyillari asoslangan.

Kalit so'zlar: inson, atrof-muhit, mikro muhit, makro muhit, ta'lim muassasalari, mehnat jamoalari, ommaviy axborot vositalari, ma'naviy tarbiya maskanlari, inson ongi, fikrlash tarzi, his-tuyg'ular, tamoyillar.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI9Y2025N24>

Kirish. Buzg'unchi g'oya va buzg'unchi faoliyatlarning shakllanishida tarbiya va atrof-muhitning ta'siri katta ahamiyat kasb etadi. Birinchi navbatda, salbiy tarbiya, ya'ni bolalikdan berilgan yoki keyingi bosqichlarda olingan tarbiya insonning shaxsiy qadriyatlar tizimiga ta'sir ko'rsatadi. Agar insonning atrofidagi jamiyatda salbiy munosabatlar, boshqalarga qarshi ko'rish munosabati yoki qonun-qoidalarga nopisandlik mavjud bo'lsa, bu uning dunyoqarashiga salbiy ta'sir qilishi mumkin. "Hozirgi vaqtda ijtimoiy-ma'naviy muhitni ilmiy

asosda tahlil qilib, uni yaxshilash, takomillashtirish bo'yicha samarali mexanizmlarni ishga solishni davrning o'zi talab etmoqda. Jamiyatimizda ma'naviy-ma'rifiy ishlar shunday asosda yo'lga qo'yilmagani uchun ham ular kutilgan natijani bermayapti"[1.269].

Shuningdek, atrof-muhit, ya'ni inson yashaydigan mahalla, oila, ish joyi va jamoatchilik ham uning qonun va qoidalarga bo'lgan munosabatida muhim rol o'ynaydi. Agar kishi atrofida salbiy ta'sirga uchraydigan, qonunbuzarlik yoki noqonuniy faoliyatlar, axloqsizlik odatiy ko'rinish olgan joylarda hayot kechirsa, u vaqt o'tishi bilan bunday faoliyatlarga intilish va ularni qabul qilishni normal holat deb bila boshlashi mumkin.

Atrof-muhit ma'lum bir konsepsiyalarda — mikro muhit va makro muhit tarkibida tasniflanadi. Ular har biri o'z ishlatilishi va tahlilida mo'ljallangan jihatlari bilan ajralib turadi. Mikro muhit — bu insonning kundalik faoliyati davomida to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatuvchi elementlardan iborat. Uning tarkibiy qismlari: oila - o'z a'zolari orasidagi munosabatlar, axloqiy qadriyatlar va hayot olib borish tarzini belgilaydi. Do'stlar va ijtimoiy guruhlar - individuumning ijtimoiy loyihalari, falsafasi, va odatlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ma'rifiy muassasalar - yoshlarning bilim olishi va ma'naviy rivojlanishini ta'minlaydi. Mikro muhitga alohida jamoatchiliklar, uyushmalar, ruhiy markazlar va dialog platformalari kiradi, bu insonlarning o'zaro hamkorligini va muhokamalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega[2.504].

Adabiyotlar tahlili. Falsafiy adabiyotlarda buzg'unchilikka olib boruvchi g'oyalar va xatti-harakatlar ko'pincha salbiy tarbiya va ijtimoiy muhitning bevosita ta'siri bilan bog'lanadi. Sharq falsafasida, ayniqsa Imom G'azzoliy, Al-Farobiy va Ibn Sino kabi mutafakkirlarning asarlarida inson tarbiyasi, axloqiy komillik va jamiyat muhitining ta'siri chuqur tahlil qilingan. Al-Farobiy o'zining "Fozil shahar" konsepsiyasida axloqli, bilimli va komil insonni tarbiyalash faqat sog'lom jamiyat va yetuk rahbarlar mavjud bo'lgan muhitda mumkinligini ta'kidlaydi. Imom G'azzoliy esa tarbiyani qalb pokligi va ruhiy yetuklik bilan bog'laydi. U o'zining "Ihyo ulumid-din" asarida bolaning yoshlikdan boshlab olgan tarbiyasi uning butun hayotiga ta'sir qilishini, noto'g'ri tarbiya esa insonni nafaqat dunyoviy, balki ma'naviy halokat sari olib borishini aytadi. G'azzoliy fikricha, salbiy muhit — ya'ni buzuq oila, adolatsiz muallimlar yoki jamiyatdagi axloqiy inqiroz — insonda haqni inkor etish, zo'ravonlik va buzg'unchilikni shakllantiradi. Bu g'oyalar Sharq tafakkurida tarbiya va muhitning hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Yusuf Xos Hojib o'zining mashhur "Qutadg'u bilig" asarida insonning komillikka erishuvi uchun to'g'ri tarbiya, adolatli muhit va dono rahbar muhimligini ta'kidlaydi. Asarda inson xulqining buzilishi — jaholat, nodonlik va yomon muhit bilan bog'lanadi. Alisher Navoiy ham o'z asarlarida — xususan, "Mahbub ul-qulub" va "Nasoyim ul-muhabbat"da — inson axloqi, tarbiya va muhitning o'zaro aloqasiga katta e'tibor qaratadi. U yomon muhit va nopok do'stlar insonni buzg'unchilikka undashi, uning qalbini qoraytirishi mumkinligini ko'p bor ta'kidlaydi.

J. J. Russo o'zining "Ijtimoiy shartnoma" va "Emil yoki tarbiya to'g'risida" asarlarida inson tabiatan yaxshi, biroq noto'g'ri tarbiya va adolatsiz jamiyat sharoiti uni buzadi, degan g'oyani ilgari suradi. Uningcha, agar bola tabiat bilan uyg'un muhitda, erkinlik va mehr asosida tarbiyalansa, u sog'lom axloqiy tamoyillarga ega bo'ladi. Falsafa va psixoanalizda Sigmund Freydning ishlari alohida o'rin tutadi. Freyd inson ruhiyatidagi bosimlar, bolalikdagi tajribalar, repressiyalar va oila muhitidagi tarbiya uslublari qanday qilib destruktiv xatti-harakatlarga olib kelishini tahlil qiladi. Unga ko'ra, salbiy muhitda ulg'aygan shaxs ichki agressiyasini

jamiyatga qarshi yo'naltirishi mumkin. Erix Fromm o'zining "Erkinlikdan qochish", "Inson qalbi" kabi asarlarida salbiy tarbiya va ijtimoiy strukturalarning inson xulq-atvoriga qanday salbiy ta'sir ko'rsatishini chuqur tahlil qiladi. Uning fikricha, insonni muhabbat va hurmat emas, qo'rquv va majburlov orqali tarbiyalash — zo'rvonlik va buzg'unchilikni shakllantiradi. Fromm nazarida salbiy ijtimoiy sharoitlar (masalan, totalitarizm, iqtisodiy zo'riqish, begonalashuv) insonda o'zini jamiyatga qarshi qo'yish istagini kuchaytiradi. Bu qarashlar buzg'unchilikni nafaqat shaxsiy, balki tizimli muammo sifatida ham ko'rib chiqishga imkon beradi. Zamonaviy falsafiy adabiyotlar, xususan, postmodernistlar (M. Fuko, J. Derrida) va ijtimoiy tanqidchilar (N. Chomskiy, J. Baudrillard) salbiy muhit ta'sirining yanada murakkab ko'rinishlariga e'tibor qaratadi. Ular ta'lim tizimidagi ideologik nazorat, OAV orqali ongni manipulyatsiya qilish, iste'molchilik madaniyatining odamni obyektga aylantirishi kabi omillarni buzg'unchi ong shakllanishining zamonaviy manbalari sifatida ko'rsatadi. Bu fikrlar salbiy tarbiya va atrof-muhit ta'sirini chuqur ijtimoiy-falsafiy kontekstda tushunishga yordam beradi.

Metodologiya. Ushbu maqolada buzg'unchi g'oya va faoliyatning shakllanishiga salbiy tarbiya va atrof-muhitning ta'sirini falsafiy nuqtai nazardan o'rganish uchun interditsipliner (fanlararo) yondashuv qo'llanildi. Falsafa, ijtimoiy antropologiya, psixologiya va pedagogika sohalaridagi nazariy qarashlar o'zaro tahlil qilindi. Ushbu yondashuv orqali inson xulq-atvorining shakllanishida ichki va tashqi omillar o'rtasidagi o'zaro ta'sir chuqurroq anglanadi va buzg'unchilikning ildizlari kengroq kontekstda ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda falsafiy-tahliliy metod asosiy usul sifatida tanlandi. Bu metod orqali qadimgi Sharq va G'arb mutafakkirlarining inson tarbiyasi va axloqi haqidagi g'oyalari o'rganildi hamda ularning bugungi zamonaviy buzg'unchilik holatlari bilan bog'liqligi tahlil qilindi. Jumladan, Al-Farobiy, Imom G'azzoliy, Alisher Navoiy, S. Freyd, E. Fromm va M. Fuko kabi mutafakkirlarning asarlaridan foydalanildi. Ularning qarashlari asosida salbiy tarbiya va atrof-muhitning buzg'unchi g'oyalarga qanday zamin yaratishi tushuntirildi. Bundan tashqari, komparativ (taqqosloviiy) metod yordamida turli tarixiy-madaniy kontekstlarda tarbiya va muhit omilining inson xatti-harakatiga ta'siri solishtirildi. Xususan, Sharq va G'arb falsafiy merosidagi tarbiya modelining farqlari va o'xshashliklari aniqlanib, ularning buzg'unchilikka munosabatlari tahlil qilindi. Bu metod voqelikni biryoqlama emas, balki ko'p qirrali va tahliliy ko'z bilan ko'rib chiqish imkonini berdi. Shuningdek, maqolada kontent-tahlil usuli orqali ijtimoiy va ommaviy madaniyatda (kitoblar, kino, ijtimoiy tarmoqlar) salbiy tarbiya va buzg'unchi g'oyalarning qanday ifodalangani o'rganildi. Bu orqali zamonaviy axborot makonining inson ongiga va xulq-atvoriga ta'siri baholandi. Natijada, faqat an'anaviy tarbiya tizimi emas, balki global axborot muhitining ham buzg'unchilik shakllanishida faol rol o'ynashi aniqlashtirildi.

Tahlil va natijalar. Yoshlarning buzg'unchi ta'sirlarga tushib qolishining oldini olishda ta'lim muassasalarining ahamiyati katta hisoblanadi. Aynan bu borada maktab va o'quv muhiti buzg'unchi ta'sirlar uchun muhim ma'naviy qobiq vazifasini o'taydi. Maktab shaxsni bilimga bo'lgan muhabbatni shakllantirishga, axloqiy qoidalarni o'rgatishga yordam beradi. Maktab nafaqat insonning hissiy jihatdan boy aloqalari darajasida bolalarni birlashtirish vositasi sifatida milliy tarbiyadan foydalanish muammosini hal qilibgina qolmay, balki ularning har biriga ushbu tarbiyani mustahkamlash va boyitishga hissa qo'shish imkoniyatlarini ochib berishga qodir[3.63]. O'qituvchilar, sinfdoshlar bilan muloqot orqali ijtimoiy munosabatlar o'rnatiladi. Ta'lim-tarbiya jarayonida o'quv dasturlari va kitoblardagi ma'naviy, axloqiy

mazmundagi ma'lumotlar shaxsning dunyoqarashini kengaytirishi bilan birga buzg'unchi g'oyalarning asl mohiyatini va oqibatlarini anglashga yordam beradi. "Bugungi shiddatli, murakkab zamon shuni ko'rsatmoqdaki, bu borada faqat ta'lim-tarbiya tizimining o'zi mavjud ma'naviy tahdidlarga qarshi turolmaydi. Bu masalaga butun jamiyatning kuch va imkoniyatlarini safarbar etmas ekanmiz, kutilgan natijaga erisholmaymiz. Chunki hozirgi kunda bolalarimizni ota-ona, bog'cha, maktab yoki institut emas, aksariyat hollarda qo'lidagi telefon "tarbiyalamoqda". Afsuski, ana shu kichkinagina telefon endi oddiy aloqa vositasi emas, ko'pincha yot mafkurani targ'ib etadigan katta qurolga, zo'ravonlik, yovuzlik "virusi"ni tarqatadigan manbaga aylanmoqda, desak, ayni haqiqatni aytgan bo'lamiz"[4.297].

Bundan tashqari atrof-muhitning muhim tarkibiy qismlari bo'lgan jamoatchilik joylari va mehnat jamoalari ham buzg'unchi g'oyalarning oldini olishda katta imkoniyatlarga ega. Masalan, ish joyidagi hamkasblar bilan munosabatlar, rahbarlarning qo'llab-quvvatlovi va mehnat muhiti shaxsning kasbiy rivojlanishiga hamda ishga bo'lgan munosabatiga ta'sir etadi. Jamoat ishlarida ishtirok etish shaxsiga ijtimoiy mas'uliyatni his qilishga yordam beradi.

Bugungi globallashtirish ta'siridagi shiddat bilan o'zgarib borayotgan ma'naviy muhit va unda tarqalayotgan buzg'unchi ta'sirlarning oldini olishda ommaviy axborot vositalari va internetning roli katta bo'lmoqda. Ayniqsa, televideniye, internet va ijtimoiy tarmoqlardagi har bir tarqatilayotgan ma'lumotning ijobiy yoki salbiy oqibatlari tezda o'z ta'sirini namoyon qilmoqda. A.Erkaevning fikriga ko'ra: "Ommaviy kommunikatsiya vositalari – radio, kino (keyinchalik televideniye, internet va hokozolarning) vujudga kelishi, komikslar, ko'ngilochar asarlar, gramplastinkalar (keyinchalik video va audio-disklar) hamda boshqa madaniy iste'mol buyumlarining sanoat usulida "ulgurji" ishlab chiqarilishi sababli moddiy buyumlar qatorida ma'naviy mahsulotlarning ham standartlashuvi yuz berdi. Ma'naviy-madaniy mahsulotlar iste'mol tovariga aylandi. Ularning shakli va mazmuni mahalliy, mintaqaviy va milliy qiyofalarini, xususiyatlarini yo'qota boshladi"[5.13]. Ayni paytda mass-media insonning dunyoqarashini shakllantirishda kuchli ta'sirga ega omilga aylanib bo'ldi va bu kabi axborot manbalaridan olinadigan ma'lumotlar shaxsning qadriyatlarini va qarashlariga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun sog'lom ma'naviy muhitni shakllantirishda. Avvalambor, sog'lom axborot muhitini shakllantirish asosiy vazifaga aylanishi lozim. "Dunyoqarashni boyitishda, ommaviy axborot vositalarining "ijtimoiy taklifni shakllantirish"dagi rolini tiklash, aholi bilan bevosita muloqotni takomillashtirish jarayoni davom etayotgan islohotlar davrining muhim vazifasi bo'lib qolmoqda[6.20]". Bunday vaziyatda ommaviy axborot vositalaridagi ijobiy mazmundagi ma'lumotlar insonning to'g'ri qadriyatlarni shakllantirishida yordam beradi.

Buzg'unchi g'oya va buzg'unchi ta'sirlarning keng tarqalishida madaniy va diniy muhitdagi kamchiliklar va buzilishlar katta rol o'ynamoqda. Chunki inson ma'naviy olamidagi o'zgarishlar, u xoh ijobiy yoki salbiy bo'lsin diniy muassasalar va ma'naviy rahnamolarning mas'uliyatiga ham bog'liq bo'lib qolmoqda. Chunonchi diniy markazlar, masjidlar va ma'naviy rahnamolar insonni ma'naviy jihatdan rivojlantirishda va axloqiy qadriyatlarni o'rgatishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga bu borada madaniyat va san'atning alohida roli borligini unutmaslik kerak. Teatrlar, muzeylar, ko'rgazmalar insonni madaniy jihatdan boyitishda katta ahamiyatga ega bo'lib, ular orqali insonning hissiy dunyosi boyib, estetik qarashlari shakllanadi.

Ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish, buzg'unchi ta'sirlarning oldini olishda milliy qadriyatlarning roli juda katta va asosiy ahamiyatga ega. Milliy qadriyatlar insonlarning o'z

milliy merosi, tarixiy an'analar va madaniy boyliklari bilan bog'liqligini ta'minlaydi. Ular shaxsning ma'naviy va axloqiy dunyoqarashini shakllantirib, jamiyatda mustahkam ma'naviy muhit yaratishga yordam beradi[7.708]. O'z funksiyalariga ko'ra milliy qadriyatlarning ma'naviy muhitni sog'lomlashtirishda bir qator ahamiyatli rollarni amalga oshiradi.

Buzg'unchi g'oyalarga qarshi kurashda ham milliy mental xususiyatlarni saqlash talab qilinadi va bu borada atrof-muhitning roli juda katta ahamiyatga ega, chunki inson o'zining qadriyatlari, mentaliteti va dunyoqarashini shakllantirishda atrofdagi ijtimoiy, madaniy va tabiiy muhitdan ta'sir oladi. Milliy mental xususiyatlarning saqlanishi jamiyatning barqarorligi va madaniy merosini uzluksizlik bilan kelajak avlodlarga yetkazishga yordam beradi. Bu esa jamiyatda barqaror ma'naviy muhit va sog'lom ijtimoiy munosabatlarning shakllanishiga asos bo'ladi.

Yoshlarda sog'lom dunyoqarashni shakllantirish, buzg'unchi ta'sirlardan himoyalashda ma'naviy muhitning rolini falsafiy tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. Aynan falsafiy tushuncha bo'lgan dunyoqarash – insonning hayotga, jamiyatga va o'z-o'ziga munosabatini belgilaydigan va uning ongini yo'naltiradigan tizimdir[8.125]. Insonning hayotdagi mavqeyi, ma'naviy ideallari va axloqiy mezonlari ko'p jihatdan uni o'rab turgan ma'naviy muhit orqali shakllanadi. Bu muhit inson ongini, uning fikrlash tarzini, his-tuyg'ulari va intilishlarini rivojlantirishga yordam beradi. Falsafiy jihatdan bu jarayon bir nechta muhim tamoyillarga asoslanadi:

Shaxs va jamiyat munosabatlari: Shaxs o'z-o'zidan ijtimoiy mavjudot bo'lib, uning dunyoqarashi jamiyatning ma'naviy qoidalari, an'anaviy qadriyatlari va madaniy boyliklari bilan uzviy bog'langan. Falsafiy qarashlarga ko'ra, insonning "Men" tushunchasi uning atrof-muhitdagi munosabatlariga bog'liq holda shakllanadi. Ma'naviy muhit bu o'rinda inson ongini boyitib, uning dunyoqarashini hayotdagi asosiy ma'naviy tamoyillar va qadriyatlar bilan uyg'unlashtirishga xizmat qiladi.

Inson faoliyati va ma'naviy maqsadlar: Sog'lom dunyoqarash, falsafiy nuqtai nazardan, inson faoliyati va uning ma'naviy maqsadlari orasidagi uzviy bog'lanishni anglatadi. Ma'naviy muhit insonda yuksak maqsadlarga intilish, ma'naviy rivojlanishga intiluvchanlikni shakllantirish orqali yoshlarning dunyoqarashida sog'lom g'oyalarni qo'llab-quvvatlaydi.

Axloqiy ideallar va o'zini namoyon qilish: Ma'naviy muhit yoshlarga axloqiy ideallar va o'zini to'g'ri namoyon qilish yo'llarini ko'rsatadi. Falsafiy jihatdan olib qaralganda, bu jarayon yoshlarning ma'naviy o'zligini anglash va shaxsiylikni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Hurmat, bag'rikenglik va yuksak insonparvarlik: Sog'lom ma'naviy muhit yoshlarga bag'rikenglik va insonparvarlik kabi qadriyatlarni singdirib, ularning turli qarashlarga nisbatan hurmat bilan munosabatda bo'lishini ta'minlaydi. Bu falsafiy jihatdan juda muhimdir, chunki inson yolg'iz o'z shaxsiy manfaatlaridan emas, balki kengroq jamoat manfaatlaridan kelib chiqib harakat qiladi. Bunda yoshlar dunyoqarashida ijtimoiy mas'uliyat, birdamlik va bag'rikenglik hissi mustahkamlanadi[9.186].

Sog'lom tanqidiy fikrlash va mustaqillik: Ma'naviy muhit sog'lom tanqidiy fikrlashni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi, chunki yoshlar murakkab axborotni tahlil qilib, unga mustaqil baho berishni o'rganishlari kerak. Bu falsafiy jihatdan shaxsning erkinligi va o'z fikrini mustaqil shakllantirishga intilishini rivojlantiradi. Bunday muhitda o'sgan yoshlar o'z dunyoqarashida ma'naviy prinsiplarga suyanadi va tanqidiy yondashuvni rivojlantiradi.

Tashqi ta'sirlardan himoya qilish: Falsafiy nuqtai nazardan yoshlarning ma'naviy muhitda tarbiyalanishi ularni tashqi buzg'unchi ta'sirlardan himoya qiladi. Sog'lom

dunyoqarashga ega insonlar tashqi salbiy ta'sirlarga qarshi immunitetni shakllantiradi. "Jamiyat ma'naviy hayotidagi o'zgarishlar dinamikasida tashqi ta'sirlarni hisobga olishda bugungi kunga xos bo'lgan ta'sir va tahdidlar masalasida muhim xulosalarga kelgan mutaxassislarining fikrlarini o'rganish ham foydadan xoli emas, albatta"[10.17]. Ko'plab mutaxassislar bu jarayonda milliy qadriyatlar, milliy va diniy an'analar yoshlarning to'g'ri yo'ldan ozmasligiga yordam berishini ta'kidlaydilar.

Inson kamolotga intiluvchi mavjudot ekani: Falsafa insonni kamolotga intiluvchi mavjudot sifatida tasvirlaydi. Ma'naviy muhit yoshlarni rivojlantirib, ulardagi potensial imkoniyatlarni ochib beradi, bu esa ularning shaxsiy va ma'naviy kamolotga erishish yo'lidagi harakatlarini shakllantiradi.

Ijtimoiy-falsafiy tahlil nuqtai nazardan ijtimoiy institutlar axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni saqlovchi asosiy omillardan biridir. Ular insonlarga to'g'ri va adolatli dunyoqarashni shakllantirishda yordam beradi[11.186]. Buzg'unchi g'oyalar haqiqatga zid g'oyalarni ilgari suradi, ijtimoiy institutlar esa bu yo'nalishdagi ta'lim va tarbiya orqali odamlarni bu turdagi zararli g'oyalardan himoya qiladi. Ijtimoiy institutlar insonning yoshligidanoq uni to'g'ri dunyoqarashga yo'naltiradi. Masalan, oila va maktab yoshlar ma'naviy qadriyatlarni o'rganadigan va to'g'ri tafakkurni rivojlantiradigan asosiy joylardir. Falsafiy jihatdan, bu institutlar insonni yaxshi va yomon, to'g'ri va nohaq tushunchalarini ajrata oladigan darajada tarbiyalaydi. Bu ularni buzg'unchi g'oyalar ta'siridan muhofaza qiladi.

Bizning fikrimizcha, har bir inson buzg'unchi g'oyalarga qarshi ma'naviy immunitetga ega bo'lishi lozim. Bunda ijtimoiy institutlar shaxslarda o'z-o'zini himoya qilish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, diniy tashkilotlar insonning ma'naviy barqarorligini ta'minlash uchun ma'naviy qoidalarni o'rgatadi va unga yordam beradi, bu esa uni buzg'unchi g'oyalar ta'siridan saqlaydi. Maktab va oila kabi institutlar shaxsning axloqiy yondashuvini shakllantirishda markaziy o'rin tutadi[12.63]. Axloqiy me'yorlarni tushuntirib, ijtimoiy institutlar insonni to'g'ri va insoniy munosabatlar yo'liga yo'naltiradi, buzg'unchi ta'sirlarga nisbatan himoya qiladi. Bu falsafiy jihatdan juda muhimdir, chunki axloqiy asoslar barqaror bo'lmagan jamiyatda buzg'unchi g'oyalar oson yoyiladi.

Ijtimoiy institutlar madaniy va milliy qadriyatlarni asrab-avaylashda muhim rol o'ynaydi. Milliy an'analar, madaniyat va ma'naviy qadriyatlar buzg'unchi g'oyalarga qarshi immunitet sifatida xizmat qiladi. Bu qadriyatlar insonlarni o'z milliy o'zligini anglashga va uni himoya qilishga rag'batlantiradi. Ijtimoiy institutlar bu jarayonni qo'llab-quvvatlab, ularni yosh avlodga yetkazadi. Ijtimoiy institutlar insonda tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi, bu esa buzg'unchi g'oyalarga qarshi qo'shimcha himoya hisoblanadi. Falsafiy nuqtai nazardan tanqidiy fikrlash insonning har qanday g'oyani ongli ravishda qabul qilishini ta'minlaydi va bu uning ma'naviy mustaqilligiga yordam beradi.

Ijtimoiy institutlar yoshlarni jamoat manfaatlari uchun fidokorlikka o'rgatadi, ularning shaxs sifatida jamiyat oldidagi mas'uliyatini anglashlariga yordam beradi. Bu falsafiy jihatdan jamiyatning birdamligini saqlab qolishga xizmat qiladi, chunki buzg'unchi g'oyalar ko'pincha shaxsiy manfaatlarni ilgari surib, jamoat manfaatlari zid ish olib boradi. Falsafiy tahlil nuqtai nazardan ijtimoiy institutlar yosh avlodni tarbiyalashda markaziy o'rin tutadi. Ular yoshlarga sog'lom qadriyatlarni o'rgatadi, bu esa ularning kelajakdagi ma'naviy qarorlariga ta'sir qiladi. Yoshlar ma'naviy va madaniy asoslarni bilish orqali buzg'unchi g'oyalarning ta'siridan saqlanadi.

Xulosa qilib aytganda, birinchidan, ma'naviy muhit yoshlarda sog'lom dunyoqarashni shakllantirishda chuqur falsafiy ahamiyatga ega. Bu muhit inson ongini boyitib, uni ma'naviy kamolotga yo'naltiradi, shaxsni o'ziga, jamiyatga va butun insoniyatga bo'lgan munosabatini belgilab beradi. Ijtimoiy institutlar falsafiy jihatdan buzg'unchi g'oyalarning oldini olishda mustahkam asosdir. Ular jamiyatda ma'naviy barqarorlikni rivojlantirib, ularning buzg'unchi g'oyalarga qarshi mustahkam ma'naviy qalqonga aylanishiga yordam beradi.

Ikkinchidan, inson yashaydigan mahalla, oila, ish joyi va jamoatchilik ham uning qonun va qoidalarga bo'lgan munosabatida muhim rol o'ynaydi. Agar kishi atrofida salbiy ta'sirga uchraydigan, qonunbuzarlik yoki noqonuniy faoliyatlar, axloqsizlik odatiy ko'rinish olgan joylarda hayot kechirsa, u vaqt o'tishi bilan bunday faoliyatlarga intilish va ularni qabul qilishni normal holat deb bila boshlashi mumkin. Bunday hollarda jamiyatda muvozanatni saqlash uchun ijobiy tarbiya va ma'naviy qadriyatlarni mustahkamlash dolzarb muammoga aylanadi. Bu esa jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, insonlarning buzg'unchi g'oyalar ta'siriga tushmasligi va o'zaro tinch-totuvlik, birdamlikning ta'minlanishiga yordam beradi.

Uchinchidan, ijtimoiy institutlar buzg'unchi g'oyalarning oldini olishda muhim o'rin tutib, ular jamiyatda tartib, axloqiy va ma'naviy muvozanatni saqlashga yordam beradi. Ijtimoiy institutlar shaxslarda tanqidiy fikrlash, jamoat mas'uliyati, milliy qadriyatlarni hurmat qilish va ma'naviy barqarorlikni rivojlantirib, ularning buzg'unchi g'oyalarga qarshi mustahkam ma'naviy qalqonga aylanadi.

Adabiyotlar / Литература / References:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi –Toshkent, O'zbekiston, 2021. –B. 269
2. Шуняева В. Теоретические аспекты амбивалентного влияния факторов микро и макросреды на несовершеннолетнего // Вестник ТГУ, выпуск 12 (128), 2013. -С. 504-505
3. Galdiyeva M. O'quvchilar milliy tarbiyasiga ta'sir etuvchi omillarni o'rganish // Zamonaviy ta'lim / Sovremennoye obrazovaniye 2022, 10 (119) -B. 63-64
4. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi –Toshkent, O'zbekiston, 2021. –B. 297
5. Erkayev A. Kurashadi ikki to'lqin...//. – -Toshkent: Tafakkur, 2013. 3-son. - B.13.
6. Kuvandikov I. O'zbekiston yoshlari dunyoqarashini boyitishda milliy g'oyaning roli // Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati -Toshkent, 2021. -B. 20
7. Nazarov Q. va boshqalar. Ma'naviyat asosiy tushunchalar izohli lug'ati -Toshkent:, G'.G'ulom nomidagi NMIU, 2009. -B. 708
8. Falsafa qomusiy lug'ati. Tuzuvchi va mas'ul muharrir Q.Nazarov. -Toshkent: Sharq, 2004. -B. 125
9. Ma'naviyat asosiy tushunchalar izohli lug'ati. Tuzuvchi va mas'ul muharrir Q.Nazarov -Toshkent: G'.G'ulom nomidagi NMIU, 2009. -B. 186-187
10. Ahmedov H. Ma'naviy hayot dinamikasi -Toshkent: Innovawbon rivojlanish nashriyot-matbaa uyi, 2018. -B. 17
11. Ma'naviyat asosiy tushunchalar izohli lug'ati. Tuzuvchi va mas'ul muharrir Q.Nazarov. -Toshkent: G'.G'ulom nomidagi NMIU, 2009. -B. 186-187
12. Galdiyeva M. O'quvchilar milliy tarbiyasiga ta'sir etuvchi omillarni o'rganish // Zamonaviy ta'lim / Sovremennoye obrazovaniye 2022, 10 (119) -B. 63-64

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/9 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).